

8. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, ф. КМФ-18 (Метрыка Вялікага Княства Літоўскага), воп. 1, спр. 63, 106, 292.
9. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, ф. 1823 (Полацкі магістрат), воп. 1, спр. 1, 2, 3, 4, 5, 14, 26, 39.
10. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, ф. 1823 (Полацкі магістрат), воп. 2, спр. 4, 5.
11. Полоцкие грамоты XIII – XVI вв. / Изд. А.Л. Хорошкевич. Т. 1 – 5. Москва, 1977 – 1985.
12. Родэвальд Ш. Пра ўшанаванне Язафата Кунцэвіча ў XVII ст. // Беларускі гістарычны агляд. 2009. Т. 16. Сш. 2 (31). С. 351.

УДК 94(438)

РОД БУЙНІЦКІХ У ПОЛАЦКІМ ВАЯВОДСТВЕ Ў ПАНАВАННЕ АЎГУСТА III

канд. гіст. навук А.У. МАЦУК
Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Мінск

Буйніцкія, гербу Лебедзь, пакінулі значны ўнёсак у гісторыю Полаччыны і ўсёй Беларусі. У першую чаргу ўспамінаецца славаці заснавальнік беларускага тэатра Ігнат Буйніцкі. Узвышэнне рода Буйніцкіх на Полаччыне адбываецца ў XVIII ст. У пачатку панавання Аўгуста III у Полацкім ваяводстве родам Буйніцкіх кіравалі сыны полацкага мечніка Юзафа Буйніцкага (памёр у 1709 г.) і Тэрэзы з Корсакаў Галубіцкіх: полацкі падчашы і полацкі гродскі сурагатар Антоні Цыпрыян Буйніцкі і полацкі скарбнік Казімір Буйніцкі.

Антоні Цыпрыян Буйніцкі 14 сакавіка 1713 г. атрымаў прывілей на ўрад полацкага падчашага, які і займаў да самай смерці. Быў звязаны з полацкім ваяводам Станіславам Дэнгофам і дапамагаў яго выбару полацкім ваяводам. Таксама служыў харужым у харугве Станіслава Дэнгофа [1, арк. 445]. Пасля смерці полацкага ваяводы Станіслава Дэнгофа 4 мая 1729 г. атрымаў прывілей на ўрад полацкага гродскага сурагатара. Сам прывілей прадставіў мясцовай шляхце на полацкім грамнічным сойміку 6 лютага 1733 г., а актыкаваны ў полацкім каптуровым суддзе ён быў 24 ліпеня 1733 г. [2, арк. 20-21адв]. Антоні Буйніцкі быў жанаты на браслаўскай падчашанцы Тэафіле з Жэромскіх. Антоні Буйніцкі быў забіты ў верасні 1737 г. дома ў Духах сынам Францішкам (тэстамент актыкаваны 15 верасня 1737 г.). За гэта Францішак разам з 3 памагатымі згодна рашэння Трыбунала ВКЛ быў “забілі строгай смерцю, распаленымі кляшчамі цела рвалі на 4 вуглах ратушы” [3, р. 12]. Акрамя Францішка Антоні меў 4 сыноў: Яна, Пятра, Іяхіма і Юзафа і 3 дачок: Антаніну (замужам за полацкім стражніковічам Юзафам Корсакам Бабыніцкім), Разалію (замужам за полацкім падсудковічам Янам Сялявай) і Ганну. Казімір Буйніцкі 17 снежня 1720 г. атрымаў прывілей на ўрад полацкага скарбніка. Казімір Буйніцкі быў жанаты на Кацярыне з Канінскіх. Памёр у 1754 г. У Казіміра былі трое сыноў: Аляксандр, Юзаф і Ксаверы і 2 дачкі: Элеанора (замужам за Якубам Канопкай) і Брыгіта (замужам за Бенедыктам Кубліцкім). З наступнага пакалення Буйніцкіх найбольшую вядомасць дасягнуў сын Антонія Буйніцкага Ян, які 23 кастрычніка 1752 г. пасля Францішка Зяновіча атрымаў прывілей на ўрад полацкага стольніка і займаў яго да сваёй адмовы ў 1772 г. Акрамя таго, Буйніцкія дзякуючы шлюбу Разаліі з Буйніцкіх і полацкага падсудковіча Яна Сялявы мелі падтрымку і ўплывовага ў Полацкім ваяводстве полацкага падсудка Іясафата Антонія Сялявы. Таксама дзякуючы таму, што Элеанора з Буйніцкіх была замужам за ясмонскім старостай Янам Антоніям Агінскім, Буйніцкія мелі падтрымку і ўплывовага роду Агінскіх (браслаўскай галіны) у Полацкім ваяводстве. Меў ўплыву ў Полацкім ваяводстве і дваюрадны брат Антонія і Казіміра, сын іх дзядзькі Казіміра, полацкі мечнік Ануфры Буйніцкі (сын Казіміра).

Для лепшага разумення становішча рода Буйніцкіх у пачатку панавання Аўгуста III неабходна вярнуцца на некалькі год назад, у панаванне Аўгуста II і бескаралеўе 1733 – 1735 гг. Па-першае, з канца панавання Аўгуста II Антоні і Казімір Буйніцкія знаходзіліся ў канфлікце з сваім пляменнікам Юзафам Корсакам Залескім. Бацька Юзафа Корсака Залескага полацкі харужыц, чарніцкі і крашукі староста Януш (Ян) у 1718 г. (незадоўга да пасольскага сойма) застрэліў сваю спячую жонку Марыяну з Буйніцкіх, сястру Антонія і Казіміра Буйніцкіх. Полацкая шляхта на сваім сойміку 1718 г. падрабязна разгледзіла гэтае забойства. Было вырашана прасіць канцлера ВКЛ Караля Станіслава Радзівіла і падканцлера ВКЛ Казіміра Чартарыйскага не пазбаўляць непаўнагадовых дзяцей Януша Корсака Залескага крашукі і чарніцкага старостаў, бо ён не мае земскіх уладанняў. Гэтыя ўладанні Януш Корсак Залескі памяняў з полацкім стольнікам Янам Пакашам на свае земскія ўладанні Губін і Камень і спадзяваўся атрымаць на гэтыя староства каралеўскі кансэнс на іх перадачу сваім дзецям. Таму, каб яго

ГІСТОРЫЯ

дзеці не патрапілі ў “вечнае ўбоства і жабрацтва” полацкія паслы мелі прасіць ператварыць гэтыя староствы ў земскія ўладанні дзяцей Януша Корсака Залескага [4, арк. 23; 15, арк. 384; 6, к. 1-2]. Сам Януш Корсак Залескі, каб пазбегнуць пакарання стаў бернардынам, а староствы па ім, як публічным крыміналісце, атрымаў мечнік ВКЛ Мікалай Фаўстын Радзівіл. Праўда, ён нядоўга трымаў гэтыя староствы, бо перадаў іх братам забітай Марыяны з Буйніцкіх: Казіміру – чарніцкае, а Антонію – крашущкае. Гэта і стала падставай канфлікта Буйніцкіх з старэйшым сынам Януша Корсака Залескага Юзафам.

Ускладняла сітуацыю для Буйніцкіх тое, што на вядучых ролях у Полацкім ваяводстве знаходзіліся крэйныя Юзафа Корсака Залескага, а менавіта дваюрадныя браты (сыны полацкага харужага Яна Казіміра Корсака Залескага): Антоні Ян, Бенедыкт, Ян і Томаш. Узвышэнне гэтай галіны Корсакаў Залескіх было звязана са старэйшым з іх, на пачатак панавання Аўгуста III полацкім падстолям Антоніям Янам Корсакам Залескім.

Да гэтага канфлікта з Юзафам Корсакам Залескім за Крашуты і Чарніцу далучыўся канфлікт з усёй групойкай Корсакаў у грамадска-палітычным жыцці Полацкага ваяводства. Пасля полацкага перадэлецыйнага сойма 1733 г. браты полацкі ротмістр Ігнат і старадубскі земскі пісар Базыль Корсакі Бабыніцкія і полацкі вайсковіч Пётр Корсак Удзельскі напалі на полацкага гродскага сурагатара і полацкага падчашага Антонія і полацкага скарбніка Казіміра Буйніцкіх. У выніку пачаўшага бойкі Буйніцкім прыйшлося уцякаць. Дапамагло Буйніцкім выратавацца тое, што за іх заступіліся полацкія гродскія пісарэвічы Геранім і Пётр Корсакі Удзельскія [2, арк. 282 – 334адв, 1334 – 1337адв]. У далейшым Буйніцкія падтрымалі кандыдатуру Станіслава Ляшчынскага, а іх сапернікі выказаліся ў падтрымку Аўгуста III. Перамогу пры падтрымцы расійскіх войск атрымаў Аўгуст III і яго прыхільнікі [7, с.122 – 135, 185 – 186]. Полацкі мечнік Казімір Буйніцкі першым з рода прысягнуў Аўгусту III ужо на соймаку 2 снежня 1734 г. Іншы лідар рода Буйніцкіх полацкі гродскі сурагатар і полацкі падчашы Антоній прысягнуў Аўгусту III толькі на наступным, перадсоймавым, соймаку 27 чэрвеня 1735 г. 22 ліпеня 1735 г. дашло да згоды паміж братамі Антоніям і Казімірам Буйніцкімі ў справе падзелу спадчыны іх памёршага брата Францішка. Казімір Буйніцкі зракаўся сваіх прэтэнзій да часткі Малых Галубіч і Губіна, а таксама быў гатовы адмовіцца і ад прэтэнзій на ўладанне Нача Бутвілоўшчына, спадчыне па брату Францішка. За гэта Антоні Буйніцкі меў выплаціць 1400 талераў бітых. У выпадку, калі не выплаціў гэтыя грошы да дня Святога Міхала (30 верасня), то Нача Бутвілоўшчына даставалася Казіміру Буйніцкаму, а Антоні меў яшчэ выплаціць 100 талераў бітых [8, арк. 510 – 510адв].

Прызнанне Аўгуста III не прыпыніла канфлікту Буйніцкіх з магутнай групойкай Корсакаў. Буйніцкія здолелі супрацьстаяць Корсакам, бо атрымалі падтрымку іншых уплывовых родаў Полацкага ваяводства на чале з чашнікам ВКЛ Юзафам Шчытом, полацкім земскім суддзёй Траянам Гласко, полацкім падсудкам Іясафатам Антоніем Сялявай, полацкім стольнікам Юзафам Пакашам, полацкім земскім пісарам Базылём Рыпінскім, лінаўскім старостай Юзафам Падбіпентай, рэчыцкім стольнікам Траянам Ласоўскім, ладаснянскім старостай Янам Шчытом, полацкім земскім судзічам Юзафам Пжысецкім, полацкім будаўнічым Эліяшам Гласкай, полацкім будаўнічым Францішкам Рыпінскім і полацкім гараднічыцам Адамам Шчытом. Супраць выступала групойка Корсакаў на чале з полацкім кашталянам Валяр’янам Жабай, полацкім войскім Сымонам Корсакам Удзельскім, яго сынамі Янам і Пятром, полацкім гараднічым і старадубскім гродскім пісарам Базылём Корсакам Бабыніцкім, полацкімі харужыцамі Фабіянам і Траянам Корсакам Бабыніцкімі, полацкім лоўчыцам Траянам Корсакам Удзельскім, Юзафам Корсакам Залескім, Андрэем і Матэвушам Сакалоўскімі і Ігнатам Слепцем. Галоўнымі вінаватымі называліся Корсакі, якія нападлі на соймакі, суддзяў і ўраднікаў, білі, сяклі і калечылі шляхту, захоплівалі маёнткі, шляхецкія двары і мястэчкі. У распачаўшага судовай справе ўспаміналася віна Корсакаў у нападзенні на каптуровы суд Полацкага ваяводства ў ліпені 1733 г., а таксама, што пад час яго ледзьве не былі забіты Антоні і Казімір Буйніцкія, якія і былі галоўнай мэтай атакі Корсакаў. Потым Фабіян і Траян Корсакі Бабыніцкія, Сымон, Ян і Пётр Корсакі Удзельскія падгаварылі пляменіка Буйніцкіх Юзафа Корсака Залескага, каб ён на чале нанятых расійскіх жаўнераў (якія знаходзіліся ў Полацкім ваяводстве) напаў на маёнткі, якія трымалі Буйніцкія згодна каралеўскім прывілеям: 20 лістапада 1735 г. Крашуты (належаў Антонію Буйніцкаму) і 8 красавіка 1736 г. Чарніцу (належаў Казіміру Буйніцкаму). Такім чынам, Корсакі Бабыніцкія і Корсакі Удзельскія называліся ініцыятарамі гвалтоўных нападаў Юзафа Корсака Залескага. Буйніцкія налічылі па 3000 злотых (згодна падлікам Казіміра Буйніцкага падчас нападения на Чарніцу 7000 злотых [8, арк. 714 – 715адв]) шкодаў кожнаму ад гэтых захопаў Юзафа Корсака Залескага [9, р. 624 – 625v]. Магчымай абвастрэння сітуацыі сталі заявы Казіміра Буйніцкага (5 лютага 1736 г.) аб тым, што гэта яго брат Антоні забіў Ксаверыя Корсака Залескага, брата Юзафа [10, арк. 279 – 280]. Моцна пацярпела полацкая шляхта ад дзеянняў

полацкага гараднічага і старадубскага гродскага пісара Базыля Корсака Бабыніцкага. Нягледзячы на тое, што Базыль Корсак Бабыніцкі быў пад шматлікімі дэкрэтамі, ён быў абраны полацкім паслом на сойм 1735 г., дзе 15 лістапада 1735 г. атрымаў для сябе прывілей на уклеінскае войтаўства, якое знаходзілася ў Полацкай эканоміі і павінна быць у трыманні полацкага ваяводы. Толькі ўмяшальніцтва падскарбія ВКЛ Ян Салагуба перашкодзіла Базылю Корсаку Бабыніцкаму заняць уклеінскае войтаўства. Акрамя таго, Базыль Корсак Бабыніцкі стаў харужым гусарскай харугвы, якая дыслацыравалася як раз у Полацку. З жаўнерамі гэтай харугвы Базыль Корсак Бабыніцкі 9 лютага 1736 г. напаў на полацкі сойм, які праходзіў пад дырэкцыяй полацкага падсудка Іясафата Антонія Сялявы. Базыль Корсак Бабыніцкі імкнуўся разгнаць шляхту на чале з полацкім гродскім сурагатарам і полацкім падчасым Антоніям Буйніцкім і полацкім мастаўнічым Томашам Гласкай. Толькі ўмяшальніцтва полацкага будаўнічага Францішка Рypiнcкага са сваімі прыхільнікамі выратавала сойм. Полацкі кашталян Валяр'ян Жаба на чале войскаў верных Аўгусту III 20 лютага 1735 г. і 20 студзеня 1736 г. і разам з расійскімі войскамі двойчы нападаў на Полацк і вымушаў выплочваць падаткі на войска, нягледзячы, што раней шляхта і полацкі кагал выплацілі гэтыя грошы атраду Тадэвуша Агінскага, які быў на баку Станіслава Ляшчынскага. Пад час другога нападзення на Полацк згарэла некалькі жыдоўскіх дамоў і ўсе шкоды ад атрада Жабы ў гэты год склалі 30000 злотых. У выніку Жаба з Корсакамі і рэйтарамі прыбыў на полацкі грамнічны сойм 10 лютага 1737 г. Пагражалі шляхце, а полацкія харужыцы Фабіян і Траян Корсакі Бабыніцкія і Юзаф Корсак Залескі (згодна іншым звесткам замест Юзафа Корсака Залескага удзельнікамі былі полацкі войскі Ян Корсак Удзельскі і старадубскі стольнік Пётр Корсак Удзельскі) пасяклі шляхціцаў Юзафа Лісоўскага і Стэфана Вырпшу. Тады ж Юзаф Корсак Залескі публічна пагражаў забіць Буйніцкіх [5, арк. 195-108; 9, р. 626-627v; 11, р. 5-5v]. На гэтым полацкім грамнічным сойміку з пратэстамі пад дырэкцыяй чашніка ВКЛ Юзафа Шчыта былі абраны дудзкі старосціч Ян Буйніцкі і полацкі гараднічыц Адам Шчыт. Юзаф Шчыт прасіў падтрымкі для дэпутатаў у Міхала Казіміра Радзівіла [12, к. 7-8]. Слугі Юзафа Шчыта нават перанялі полацкіх харужыцаў Фабіяна і Траяна Корсакаў Бабыніцкіх калі яны вярталіся з сойміку ў сваё ўладанне Дзярновічы. Слугі Шчыта пагражалі іх забіць і ледзьве ўдалося пазбегнуць разліцця крыві [13, арк. 205-206]. Зразумела, што ў сітуацыі канфлікту сярод полацкай шляхты на рэасумпцыі Трыбунала ВКЛ полацкі сойм быў прызнаны за сарваны.

Прычынай падтрымкі Траянам і Фабіянам Корсакамі Бабыніцкімі напэўна была дамова з красавіка 1735 г. Юзафа Корсака Залескага з іх памёршым бацькам полацкім харужым Аляксандрам Канстанцінам Корсакам Бабыніцкім. Згодна гэтай дамовы за 2000 злотых Юзаф Корсак Залескі прадаваў сваё ўладанне Маркоўшчына (Сяляўшчына), якое раней належыла да Дзярновіч і Сакалішча, уласнасці як раз Корсакаў Бабыніцкіх. Іншая справа, што Юзаф Корсак Залескі ня меў нават дакументаў на Маркоўшчыну (Сяляўшчыну), якія засталіся ў апекуноў – Буйніцкіх. Менавіта таму Юзаф Корсак Залескі перадаваў Аляксандру Корсаку Бабыніцкаму і свае правы атрымаць гэтыя дакументы [14, р. 5-6].

Буйніцкія прадпрынялі ўдалыя крокі, каб разбіць адзінства групоўкі Корсакаў. Для гэтага дачка Антонія Буйніцкага Антаніна выйшла 30 сакавіка 1734 г. замуж за полацкага стражніковіча Юзафа Корсака Бабыніцкага. Буйніцкія выплацілі 2000 злотых пасагу, а Юзаф Корсак Бабыніцкі разам з жонкай зракліся сваіх правоў да спадчыных маёнткаў: Вялікіх і Малых Галубічаў, Валшчызны [8, арк. 501-504адв, 505-505адв, 506-508, 515-516; 10, арк. 23-26адв]. Умацавалі Буйніцкія сваі пазіцыі і дзякуючы таму, што сястра Антонія і Казіміра Буйніцкіх Элеанора выйшла замуж за ўплывовага вайпунскага старосту Міхала Сяліцкага. Буйніцкія дзеля такой выгоднай партыі пайшлі на выплату значнага пасагу ў 5000 талераў бітых (адзін талер біты лічылі па 8 злотых). У адказ Міхал Сяліцкі 23 красавіка 1736 г. запісаў гэтую сумму ў 5000 талераў бітых жонцы на сваім уладанні Чарневічы [15, р. 503-504v]. Гэтыя шлюбы ўмацавалі пазіцыю Буйніцкіх сярод мясцовых шляхецкіх родаў і аслабілі групоўку іх сапернікаў Корсакаў. Гэта дало падставы Казіміру Буйніцкаму распачаць у полацкім сурагатарскім суддзе справу супраць уплывовых полацкіх харужыцаў Фабіяна, Траяна і Андрэя Корсакаў Бабыніцкіх за тое, што тыя далі зброю і людзей Юзафу Корсаку Залескаму для нападзення на Чарніцы. Фабіян, Траян і Андрэй Корсакі Бабыніцкія дзе бачылі Казіміра Буйніцкага, то абзывалі яго і крыўдзілі. Больш таго, захапілі і “тыранізавалі” генерала Полацкага ваяводства, які перадаў ім 7 ліпеня 1736 г. у Дзярновічах позову ў справе з Казімірам Буйніцкім [8, арк. 655-655адв, 718-718адв, 927-928адв, 1133-1133адв]. Можна меркаваць, што такім чынам яны выконвалі ранейшую дамову свайго бацькі з Юзафам Корсакам Залескім. Гэты канфлікт аказаў уплыў на выбары на полацкім пасольскім сойміку 1736 г. Аднаму з абраных паслоў старадубскаму падстаросце Пятру Корсаку Удзельскаму прыйшлося нават даваць асекурацыйны ліст Казіміру Буйніцкаму, што пад час свайго побыту на сойме ў Варшаве не будзе падтрымліваць справы ў асэсарскім судзе Юзафа Корсака Залескага аб чарніцкім старостве [8, арк. 509-509адв].

ГІСТОРЫЯ

Казімір Буйніцкі сцвярджаў, што атрымаў Чарніцы згодна зацверджанаму кансэнсу каралём Аўгустам II гэтай дзяржавы 4 сакавіка 1719 г. ад наваградскага ваяводы Мікалая Фаўстына Радзівіла. Казімір Буйніцкі звярнуўся па абарону сваіх праваў адначасова ў полацкія сурагатарскі і земскі суды. У звароце ў полацкі сурагатарскі суд Казімір Буйніцкі сцвярджаў, што 8 красавіка 1736 г. Юзаф Залескі з узброенымі людзьмі напаў на Чарніцу. Казімір Буйніцкі, каб пазбегнуць канфлікту, спакойна выехаў з Чарніцы перад нападзеннем. Буйніцкі размясціўся ў Сіроціне ў свайго саседа віцебскага стражніка Пятра Грабніцкага і хацеў разам з ім і Людвікам Рыпінскім паехаць да Чарніцы, правесці перамовы. Юзаф Корсак Залескі, калі даведаўся, што Буйніцкі ў Пятра Грабніцкага, то напаў на гэты маёнтак. Яго мэтай было забіць полацкага скарбніка. Аднак, не знайшоў Грабніцкага і Буйніцкага дома, бо тыя былі на набажэнстве ў сіроцінскай царкве. Пасля іх вяртання да дому Юзаф Корсак Залескі пабачыў, што не мае дастаткова сіл, каб рэалізаваць свой план забойства Буйніцкага і быў вымушаны з'ехаць у Чарніцу. Буйніцкі налічыў шкодаў ад гэтага нападения на Чарніцы Юзафа Корсака Залескага на 7000 злотых [8, арк. 714-715адв].

Юзаф Корсак Залескі 17 кастрычніка 1736 г. у сваёй пратэстацыі ў полацкім земскім суддзе аспрэчваў правы Буйніцкіх на Крашуты і Чарніцы. Па яго меркаванні Буйніцкія сталі яго апекунамі насуперак праву замест родзічаў полацкіх харужыцаў Антонія і Бенедыкта Корсакаў Залескіх. Скарыстаўшыся з свайго апекунства занялі ўсе ўладанні Юзафа Корсака Залескага і забралі ўсю рухомую маёмасць. Юзаф Корсак Залескі налічыў шкодаў ад заняцця Казімірам Буйніцкім Чарніц на 60000 злотых. Увогуле апекуны дзейнічалі супраць інтарэсаў Юзафа Корсака Залескага і ўжо памёршага яго брата Ксаверыя [10, арк. 282-282адв].

Напэўна сам Юзаф Корсак Залескі лічыў, што ён мае мала шанцаў выйграць судовую справу і таму спрабаваў пазбегнуць разгляду справы з Казімірам Буйніцкім у полацкім земскім суддзе. Падставай, па яго словах, было тое, што гэта справа мела разглядацца на Трыбунале ВКЛ і ўжо ўпісана ў рэестры. Менавіта таму яна не мела быць разглядаю ў двух судах адначасова. У пацвярджэнне прыводзіў позов на Трыбунал ВКЛ падпісаную шляхціцам Францкевічам. Праўда Казіміру Буйніцкаму удалося даказаць, што Францкевіч не быў трыбунальскім рэгентам і не мог падпісваць трыбунальскія дакументаў. Яшчэ Юзаф Корсак Залескі, як доказ разгляда справы ў Трыбунале ВКЛ, прыводзіў свае справы супраць генерала Полацкага ваяводства Фабіяна Ізмайловіча. Згодна ім 28 мая 1736 г. Юзаф Корсак Залескі моцна пабіў генерала Полацкага ваяводства Фабіяна Ізмайловіча пры выхадзе з касцёла дамініканаў, калі той хацеў перадаць яму позов ў Трыбунал ВКЛ у справе з Буйніцкім. Згодна дакументу, Юзаф Корсак Залескі і яго слугі забілі Фабіяна Ізмайловіча, калі не ўмяшаліся іншыя прысутныя. Юзаф Корсак Залескі 6 жніўня 1736 г. спрабаваў аспрэчыць гэтыя абвінавачванні і сцвярджаў, што Ізмайловіч падманвае і не ўручыў яму позов і не быў пабіты. Па яго словах, Фабіян Ізмайловіч высоўваў такія абвінавачванні, бо быў падкуплены Казімірам Буйніцкім [8, арк. 656, 719-719адв, 1134-1134адв]. У выніку земскі суд не прызнаў гэтую справу Ізмайловіча за падставу таго, што Трыбунал ВКЛ мае разгледзіць справу Юзафа Корсака Залескага з Казімірам Буйніцкім. Не пацвердзілі існавання справы ў Трыбунале ВКЛ і спецыяльна праведзеныя пошукі па ініцыятыве полацкіх земскіх ураднікаў. У выніку згодна рашэнню полацкага земскага суда ад 12 студзеня 1737 г. Юзаф Корсак Залескі быў асуджаны на баніцыю і выплату 15000 злотых за прычынення шкоды. Юзаф Корсак Залескі спрабаваў аспрэчваць гэтае рашэнне і ўжо 15 студзеня 1737 г. актыкаваў у полацкім земскім суддзе актыкаваную ў полацкім сурагатарскім суддзе позов на Трыбунал ВКЛ у справе з Казімірам Буйніцкім, якую нібыта перадаў генерал Фабіян Ізмайловіч [10, арк. 1165-1166адв]. У выніку справа была накіравана на разгляд Трыбунала ВКЛ. Аднак, Юзаф Корсак Залескі не з'явіўся на разгляд справы і 20 верасня 1737 г. Трыбунал ВКЛ сваім дэкрэтам пацвердзіў ранейшае рашэнне полацкага земскага суда аб баніцыі і выплаце 15000 злотых Казіміру Буйніцкаму за прычыненныя шкоды і дадаткова прысудзіў яму 1000 злотых за траты пры разглядзе справы [8, арк. 993-993адв; 9, р. 1618-1623v; 10, арк. 281-281адв, 856-861адв].

Чакаючы некарыснага судовага рашэння Юзаф Корсак Залескі пастараўся атрымаць каралеўскі глейт, што паспяхова ўдалося 12 снежня 1736 г. Ужо 28 студзеня 1737 г. гэты глейт быў прыбіты на дзвярах трох полацкіх касцёлаў: іезуітаў, дамініканаў і Францішка Ксаверыя [10, арк. 366-367адв]. Сітуацыя для Буйніцкіх стала пагаршацца пасля таго, як Юзаф Корсак Залескі 11 красавіка 1737 г. атрымаў скрыпт ад наваградскага ваяводы Мікалая Фаўстына Радзівіла і яго жонкі Барбары з Завішаў. Гэты скрыпт ужо 15 мая 1737 г. быў занесены ў кнігі Галоўнага Трыбунала ВКЛ. Згодна гэтаму скрыпту Мікалай Фаўстын і Барбара Радзівілы пацвярджалі, што пасля атрымання ад Аўгуста II прывілеяў на Крашуты і Чарніцы да іх прыбылі Буйніцкія, якія сцвярджалі, што Януш Корсак Залескі, яшчэ да таго як стаў бернардзінам, памяняў гэтыя ўладанні у полацкага стольніка Яна Пакаша на свае земскія ўладанні і зараз нічога не застаецца ў спадчыну яго дзецям. Радзівілы абяцалі перадаць гэтыя ўладанні сынам Януша Корсака Залескага праз некалькі год, калі яны стануць паўнагадовымі. Аднак Буйніцкія прасілі

Радзівілаў перадаць ім гэтыя дзяржавы як апекунам непаўнагадовых дзяцей Януша Корсака Залескага, бо ім неабходны былі сродкі на іх выхаванне і адукацыю. Радзівілы былі вымушаны пагадзіцца, але з умовай, што калі сыны Януша Корсака Залескага стануць поўнагадовымі, то Буйніцкія маюць перадаць ім гэтыя ўладанні. Да таго ж Буйніцкія мелі выплаціць Радзівілам 300 талераў бітых за патрачаныя грошы ў каралеўскай канцылярыі [16, р.253-254v]. Палепшыла сітуацыю для Юзафа Корсака Залескага і смерць Антонія Буйніцкага. Юзаф Корсак скарыстаўся з гэтага і захапіў Крашуты. Дапамаглі яму ў гэтым людзі прысланыя інфлянцкім скарбнікам Янам Гізбертам. Юзаф Корсак Залескі абрабаваў Крашуты, а нарабаванае адвёз на захаванне да таго ж Гізберта [10, арк. 1056-1057адв].

Згодна тэстаменту Антонія Буйніцкага усе яго ўладанні мелі быць падзелены паміж 6 сынамі: Янам, Францішкам, Пятром, Іяхімам, Юзафам, Тадэвушам. Дачкі Разалія і Ганна мелі атрымаць у пасаг у 8000 злотых. Старэйшая дачка Антаніна з-за “нешанавання нас бацькоў” мела атрымаць пасаг толькі ў 2000 злотых. Апекунамі дзяцей Антонія Буйніцкага вызначаліся Міхал Казімір Радзівіл, Міхал і Аўгуст Чартарыйскія, смаленскі кашталян Юзаф Сцыпіён дэль Кампа, полацкі земскі суддзя Траян Гласко, браслаўскі канюшы Іясафат Гласко, полацкі страшнік Эліяш Міхал Гласко, полацкі мастаўнічы Томаш Гласко, полацкі гродскі пісарэвіч Пётр Корсак Удзельскі, вайпунскі староста Міхал Сяліцкі і полацкі мечнік Мікалай Спінэк. У выпадку калі ў брата Францішка не было дзяцей, то яго маёнтак Нача Бутвілоўшчына ў Полацкім ваяводстве і Губіна ў Ашмянскім павеце мелі дастацца спадчынікам брата Антонія Буйніцкага. Зразумела, што ў такім выпадку быў бы пакрыўджаны іншы брат Казімір. Тэстамент утрымліваў і іншыя пункты, якія павінны былі прывесці да канфікта сыноў Антонія з дзядзькай Казімірам Буйніцкім. Так у тэстаменце Антоні Буйніцкі сцвярджаў, што і прывілей на Чарніцу быў падрыхтаваны для яго. Аднак, потым Антоній перерабіў яе на брата Казіміра, які за гэта толькі кампенсараваў патрачаныя ў канцылярыі 200 талераў [1, арк. 440-454адв].

Смерць Антонія Буйніцкага прывяла да таго, што яго брат Казімір Буйніцкі вырашыў скончыць кампрамісам справу з Юзафам Корсакам Залескім. 30 снежня 1737 г. у Полацку была заключана дамова. Згодна яе абодва бакі адмаўляліся ад прэтэнзій адзін да аднаго. Чарніцкае староства заставалася ў Казіміра Буйніцкага, які не павінен быў патрабаваць кампенсацыі за нападзенне на гэта староства Юзафа Корсака Залескага, але той адмаўляўся ад сваіх прэтэнзій на ўладанне гэтага староства. Адначасова ў дамове Казімір Буйніцкі тытулаваў Юзафа Корсака Залескага крашутцкім старостам, хаця яно павінна было дастацца спадчынікам забітага брата Антонія [18, арк. 164-167адв]. 28 красавіка 1738 г. Казімір Буйніцкі ў полацкай магдэбургіі прадставіў 100 талераў бітых для Юзафа Корсака Залескага, але той не прыбыў за грашыма і ўвогуле не адзваўся [19, арк. 175-176адв]. Напэўна ён перадумаў ісці на кампраміс з Казімірам Буйніцкім.

З-за барацьбы паміж рознымі шляхецкімі групамі быў сарваны полацкі грамнічны соймак 1738 г. На наступны дзень частка ўраднікаў прыватна сабралася і пад дырэкцыяй полацкага войскага Яна Корсака Удзельскага абралі паслоў Юзафа Корсака Залескага і полацкага стражніка Эліяша Міхала Гласко да караля па ўніверсал для правядзення элекцыйнага соймака для выбара полацкага ваяводы. На чале пратэставаўшай шляхты былі полацкі ротмістр Ігнат Корсак Бабыніцкі, вайпунскі староста Міхал Сяліцкі. Увогуле пратэстацыю падпісала 76 шляхціцаў. Як недзіўна сярод іх не было ніводнага прадстаўніка рода Буйніцкіх, якія варагавалі з Юзафам Корсакам Залескім [7, с. 190; 20, арк. 373-374]. Аднак сітуацыя для Юзафа Корсака Залескага значна пагоршылася са стратай саюзнікаў Корсакаў Удзельскіх і Корсакаў Бабыніцкіх. Характэрным стала, што Юзаф Лісоўскі якога пасяклі пад час грамнічнага соймака 1737 г. зняў усе абвінавачванні супраць полацкага войскага Яна, старадубскага стольніка Пятра і полацкага лоўчыца Тадэвуша Корсакаў Удзельскіх, а таксама Фабіяна і Траяна Корсакаў Бабыніцкіх. Аднак пакінуў іх супраць Юзафа Корсака Залескага [11, р. 5-5v]. Гэтая пратэстацыя перашкодзіла стала падставай прызнання выбараў паслоў да караля незаконнымі. У тым жа 1738 г. пасламі на сойм у Полацку пад дырэкцыяй вайпунскага старосты Міхала Сяліцкага былі абраны дудзскі староста Ян Буйніцкі і Геранім Корсак Удзельскі [21, р. 236, 2362-2363; 22, с. 224]. Супраць іх выбара была занесены пратэстацыі. Мясцовая шляхта на чале з полацкім земскім суддзёй Траянам Гласко сцвярджала, што полацкі войскі Ян Корсак Удзельскі, Пётр Корсак Удзельскі, чашнік ВКЛ Юзаф Шчыт і вайпунскі староста Міхал Сяліцкі на чале сваіх прыхільнікаў перашкаджалі распачаць пасяджэнні соймака вышэйшаму мясцоваму ўрадніку полацкаму земскаму суддзе Траяну Гласко і не далі яму як камісару чыніць рэляцыю аб працы Правіцыйнай камісіі ВКЛ па павялічэнню войска. Потым, пагражаючы зброяй і незвяртаючы ўвагі на пратэстацыі, абралі дырэктарам Сяліцкага і паслоў на сойм Яна Буйніцкага і Гераніма Корсака Удзельскага, а таксама паслоў па ўніверсал да караля на элекцыйны соймак па выбару полацкага ваяводы полацкага гараднічага Базыля Корсака Бабыніцкага і полацкага абознага Яна Войну. Пратэстацыя была падпісана 73 шляхціцамі на чале з інфлянцкім войскам Аляксандрам Гласко,

ГІСТОРЫЯ

Феліцыянам Корсакам, полацкім земскім суддзёй Траянам Гласкай і крашущкім старосцічам Юзафам Корсакам Залескім [7, с. 190-191; 21, р. 759-760v; 23, р. 2360-2361; 24, арк. 245-246адв]. Апошні асобна пратэставаў супраць чашніка ВКЛ Юзафа Шчыта, які пагражаючы пабіць Корсака прымушаў таго падпісаць пустую паперу (напэўна будучы крэдэнс паслам ці адмова ад пратэстацыі супраць іх выбара) [23, р. 2362-2363]. Як бачна ў 1738 г. адбылася пэўная перагрупіроўка сіл у Полацкім ваяводстве. Гласкі перайшлі на бок праціўнікаў Буйніцкіх, а да Буйніцкіх і іх саюзнікаў далучыліся Корсакі Удзельскія і Корсакі Бабыніцкія. Гэты саюз захаваўся і ў наступным годзе. Полацкі грамнічны соймак 1739 г. быў сарваны. Гаспадарчы соймак таксама быў сарваны пасля выбара дырэктарам полацкага земскага суддзі Траяна Гласкі. Ініцыятарам зрыва была частка мясцовай шляхты: Корсакі, крашущкі староста Ян Буйніцкі і вайпунскі староста Міхал Сяліцкі. Потым гэтыя ж шляхціцы сабраліся і абралі дырэктарам соймака Марцэлія Байкоўскага і вызначылі паслоў да караля па ўніверсал на скліканне соймака для выбара полацкага ваяводы Пятра Корсака Удзельскага і Міхала Сяліцкага [25, арк. 594-595адв]. Іх сапернікі нічога не маглі процівапаставіць перавазе аб'яднанай групоўкі: Корсакаў Удзельскіх, Шчытоў, Буйніцкіх і Міхала Сяліцкага. Перавагай гэтай кааліцыі стаў і полацкі грамнічны соймак 1740 г., дзе дэпутатамі сталі Канстанцін Юзаф Свальнскі і крашущкі староста Ян Буйніцкі. У сітуацыі, калі Юзаф Корсак Залескі не меў ніякай падтрымкі іншых Корсакаў давала магчымасць Буйніцкім вырашыць на сваю карысць і справу Чарніцаў і Крашутаў. Ужо 23 снежня 1738 г. Аўгуст III зацвердзіў перадачу Тэафілай з Жэромскіх Буйніцкай крашущкага староства сыну Яну і яго жонцы Ганне з Бараноўскіх [26, арк. 212]. Тадыж 23 снежня 1738 г. Аўгуст III зацвердзіў і перадачу чарніцкага староства ад Казіміра Буйніцкага сыну Аляксандру [26, арк. 214-215]. Напэўна, з перадачай крашущкага староства ўзніклі перашкоды з боку Юзафа Корсака Залескага. У выніку разгледзіць правы на крашущкае староства меў асэсарскі суд. Напэўна, ён прыняў бок Буйніцкіх і ўжо 26 лютага 1740 г. крашущкае староства зноў было перададзена Тэафілай з Жэромскіх Буйніцкай сыну Яну і яго жонцы Ганне [27, арк. 33-34адв].

Неабходна заўважыць, што ў гэты час Буйніцкія былі прыхільнікамі магнацкай групоўкі Сапегаў і актыўна дзейнічалі на іх карысць на полацкіх соймаках. Асабліва сярод іх вылучаўся сын памерлага полацкага падчашага і полацкага гродскага сурагатара Антонія Буйніцкага Ян. У канцы панавання Аўгуста II яго бацька Антоній спрабаваў супрацоўнічаць з Радзівіламі і нават накіраваць аднаго са сваіх сыноў у замежную паездку з Геранімам Фларыянам Радзівілам [28, к. 7-8]. Ян Буйніцкі з пачатку сваёй дзейнасці супрацоўнічаў з Сапегамі. Няўдала спрабаваў пасля смерці бацькі атрымаць урад полацкага гродскага сурагатара. Менавіта віленскі каадытар Юзаф Станіслаў Сапега пазычыў Буйніцкім неабходныя сродкі для выплаты доўгу яшчэ Антонія Буйніцкага полацкаму ваяводзе Станіславу Дэнгофу (па яго смерці спадчынікам доўга быў рускі ваявода Аўгуст Чартарыйскі) [29, арк. 249]. У канцы снежня 1741 г. Ян Буйніцкі інфарміраваў Сапегаў аб планах на полацкім гаспадарскім соймаку 1742 г. абраць паслоў да караля па ўніверсал на элекцыйны соймак для выбара полацкага ваяводы. Буйніцкі ведаў, што кандыдатам на выбар полацкім ваяводай на гэтым соймаку будзе абозны ВКЛ Ігнат Агінскі [30, р. 4v]. Шмат Буйніцкіх сабралася на полацкі грамнічны соймак 1743 г., дзе прысутнічалі крашущкі староста Ян, полацкі скарбнік Казімір і яго сыны Аляксандр і Юзаф [31, арк. 2-2адв, 593адв]. Фактычна 40-ыя гг. XVIII ст. у жыцці Яна Буйніцкага прайшлі ў службе па розным даручэнням Сапегаў, часцей эканамічнага характара. Гэта дало магчымасць атрымаць у арэнду Полацкую эканомію ад польнага пісара ВКЛ Караля Сапегі (які атрымаў яе на той жа тэрмін за 24777 злотых ад падскарбія ВКЛ Яна Салагуба) за 34000 злотых на 3 гады ад 1 сакавіка 1745 г. да 1 сакавіка 1748 г. [32, арк. 300-301адв, 304-305адв; 33, л. 1 – 13]. Напэўна з гэтай дамовай была звязана і продаж 23 красавіка 1745 г. маткай Тэафілай і сынам Янам Буйніцкім за 140000 злотых Каралю Сапегу іх уладанняў Вялікіх Галубіч і Малых Галубіч [34, л. 3-4]. Гэтая дамова з неведомых прычынаў не была рэалізавана і гэтыя ўладанні ў далейшым заставаліся ва ўласнасці Буйніцкіх.

Іншыя Буйніцкія працягвалі актыўна ўдзельнічаць у полацкіх соймаках. Так у полацкім грамнічным соймаку 1744 г. прымалі ўдзел полацкі скарбнік Казімір Буйніцкі і яго сын Аляксандр [35, арк. 71адв-72]. Праз два гады на грамнічным соймаку 1746 г. было яшчэ больш прадстаўнікоў рода Буйніцкіх: крашущкі староста Ян, полацкі мечнік Ануфры, полацкі скарбнік Казімір, чарніцкі староста Аляксандр і Юзаф [36, арк. 93, 98адв-99].

Не ўдалося дасягнуць міра з усімі Корсакамі Бабыніцкімі. Ужо ў 1742 г. Ян Буйніцкі ўступае ў канфлікт з полацкім гараднічым Базылём Корсакам Бабыніцкім і полацкім войскім Янам Корсакам Удзельскім [37, арк. 361-361адв]. Прычынамі варожасці з Базылём Корсакам былі яшчэ памежныя канфлікты. Буйніцкія абвінавачвалі полацкага гараднічага аб нападзенні ў 1748 г. на землі іх уладанняў Малых Галубіч. Не забывалі Буйніцкія і аб нападзенні Корсакаў на Антонія і Казіміра Буйніцкіх у 1733 г. і працягвалі гэтую судовую справу. Магчымай прычынай гэтага бачыцца адпаведнае пажаданне выказанае Антоніям Буйніцкім у тэстаменце [1, арк. 450адв; 38, арк. 554-555адв].

У снежні 1750 г. Тэафіла з Жэромскіх Буйніцка праводзіць канчатковы падзел спадчыны па Антонію Буйніцкаму сярод яго сыноў і дачок. Тэафіла мела застацка жыць у Крашутах, цэсю якіх у 1740 г. пацвярджала сыну Яну. Са свайго боку Ян меў выплаціць 10000 злотых таму са спадчынікаў на каго ўкажа маці. Гэта пытанне не адкладалася на доўга і згодна запісу Тэафілы Буйніцкай Ян меў выплаціць гэтых 10000 злотых свайму брату Юзафу. Акрамя таго, Ян выплочваў матке і 5000 злотых запісаных бацькай на Малых Галубічах. Гэтыя грошы пасля смерці павінны былі быць падзелены паміж спадчынікамі, але не ў коім разе не дзяліць Малья Галубічы, на якіх былі запісаны гэтыя грошы. Тэафіла мела ад мужа запісаных 30000 злотых на Вялікіх Галубічах. Акрамя таго, выплаціла вялікія даўгі мужа і аплаціла школу малодшым сынам з 1738 па 1746 гг. Разам свае траты Тэафіла з Жэромскіх Буйніцкая налічыла ў 78600 злотых. З іх даравала 48600 злотых, а за астатнюю сумму ў 30000 злотых аддавала ў заставу Вялікія Галубічы сыну Іяхіму. Гэты сын і станавіўся фактычна гаспадаром гэтага ўладання, бо калі яго браты хацелі падзяліць гэтыя ўладанні, то яны мелі выплаціць усе роўныя часткі з тых 30000 злотых. Акрамя таго, Тэафіла запісала на Іяхіма і дараваную ёй сумму ў 48600 злотых. Такім чынам, хто хацеў атрымаць Вялікія Галубічы мелі выплаціць Іяхіму і гэтыя грошы. Неадцягваючы часу Іяхім адразу і заплаціў матке 30000 злотых заставы і стаў гаспадаром Вялікіх Галубічаў [29, арк. 235-238адв, 239-240адв, 241-242адв, 243-246адв, 247-254адв]. Тады ж 2 снежня 1750 г. Тэафіла запісала сваёй унучцы Тэадоры (дачака Юзафа Корсака Бабыніцкага і Антаніны з Буйніцкіх) 2000 злотых, якія павінны былі выплачаны з часткі спадчыны, якая дастанецца Іяхіму Буйніцкаму і ўжо пасля смерці самой Тэафілы [38, арк. 951-952]. Канчаткова ўсе ўзаемаразлікі паміж Янам, Пятром, Юзафам і Іяхімам Буйніцкімі былі скончаны 15 верасня 1751 г. [39, л. 60-61об]. У межах разлікаў з маткай Тэафілай Ян Буйніцкі 9 чэрвеня 1752 г. аддаў ёй за 32000 злотых у заставу дзяржаву Каменшчына. На гэтую дзяржаву Ян абяцаў атрымаць для маці на сойме 1752 г. каралеўскі кансэнс [40, арк. 79-80адв].

У той час як сыны Антонія Буйніцкага дзялілі спадчыну і набіралі палітычную моц, нялепшым чынам выглядалі справы ў іх дзядзькі полацкага скарбніка Казіміра Буйніцкага, які трапіў у канфлікт з уплывовым родам Рыпінскіх. Прычынай канфлікта было тое, што пасля нечаканай смерці сітнянскага старосты Юзафа Рыпінскага яго маёнтак Заскаркі 24 жніўня 1744 г. былі захоплены полацкім будаўнічым Францішкам Рыпінскім, які насуперак дзеду Казіміру Буйніцкаму аб'явіў сябе апекуном непаўнагадовай Кацярыны Рыпінскай. Акрамя таго, Буйніцкія патрабавалі выплаты 2000 талераў бітых і вяртання рухомасці, што была дадзена ў пасагу дачцэ Казіміра Буйніцкага Іоанне, жонцы Юзафа Рыпінскага. 4 красавіка 1750 г. полацкі сурэгатарскі суд пачаў працэс у гэтай справе [38, арк. 328-329]. У 1753 г. даходзіць і да канфлікта Казіміра Буйніцкага з пляменікамі Янам, Пятром, Іяхімам і Юзафам, якія 26 красавіка 1753 г. захапілі Начу Бутвілоўшчыну. Яны абгрунтоўвалі свае правы на гэта ўладанне згодна тэстамента іх бацькі Антонія. Казімір Буйніцкі наадварот сцвярджаў, што згодна падзелу з братам ад 22 ліпеня 1735 г. гэты маёнтак павінен дастацца яму. Больш таго, Казімір Буйніцкі сцвярджаў, што сам Антоній прызнаў, што прымусіў Францішка напісаць такі дакумент і таму ўсе ўладанні па ім павінны былі быць падзелены пароўну паміж братамі. Да таго ж Казімір сумняваўся ў аўтэнтычнасці тэстамента брата Антонія, дзе Нача Бутвілоўшчына была запісана яго пляменікам. Прычынай была неспадзяваная смерць Антонія Буйніцкага ў Дудах, які да гэтага моманту і не меў часу напісаць тэстамент [41, арк. 457-457адв, 479-482адв, 493-494адв]. 13 верасня 1753 г. Казімір Буйніцкі ў Полацку піша тэстамент і напэўна хутка памірае. Згодна гэтаму тэстаменту чарніцкае староства згодна ранейшаму кансэнсу 1738 г. павінна было дастацца яго старэйшаму сыну Аляксандру. Іншыя ўладанні павінны былі быць падзелены паміж усімі сынамі па роўну. Усе сыны павінны былі выплаціць усе даўгі Казіміра і 1000 талераў бітых пасагу дачцэ Брыгіце [42, арк. 123-124адв, 129-130адв]. 7 красавіка 1754 г. Аляксандр, Юзаф і Ксаверы Буйніцкія ў Ваўчызне падзялілі спадчыну па бацьку. Аднак ужо ў тым жа месяцы дайшло да канфлікта паміж імі. Прычым Юзаф і Ксаверы Буйніцкія выступалі разам супраць Аляксандра і напалі нават на яго двор за ракой Заходзняй Дзвіной у Полацку. Яны аспрэчвалі некаторыя пункты тэстамента і выплаты для іх старэйшага брата. Аляксандр у сваю чаргу абвінавачваў братоў у шкодах у гэтым двары і ў сваёй частцы маёнтка Турса, а таксама ў невяртанні 700 талераў бітых [41, арк. 280-280адв, 652-653адв].

Буйніцкія з 40-х гг. XVIII ст. усё больш актыўна супрацоўнічаюць з магнацкай групой Сапегаў. На першыя ролі ў гэты час сярод Буйніцкіх аказваецца крашукі староста Ян Буйніцкі. Сапегі з 1748 г. становяцца часткай групой Чартарыйскіх, якая ў сучаснікаў атрымала назву Фаміліі. Так Буйніцкі аказваецца ў шэрагах Фаміліі, дзе гэтага здольнага шляхціца заўважае лідар Фаміліі канцлер ВКЛ Міхал Чартарыйскі. І Буйніцкі пачынае выконваць загады ўжо непасрэдна Міхала Чартарыйскага. Адначасова яго брат Пётр служыць іншаму лідару Фаміліі польнаму гетману ВКЛ Міхалу Масальскаму

ГІСТОРЫЯ

[29, арк. 250адв]. Ян Буйніцкі з пачатку 50-х гг. XVIII ст. уступае ў адкрытае супрацьстаянне з магутнай у Полацкім ваяводстве групоўкай Корсакаў. Полацкіі грамнічны соймак 1750 г. пачаўся з узброенай бойкі Снарскіх з Корсакамі. Ініцыятарамі былі Корсакі, якія сярод іншага абвінавацілі ў дзеяннях супраць іх і крашцкага старосту Яна Буйніцкага. Супраць дзеянняў Корсакаў была занесена пратэстацыя. На другі дзень ужо ніхто не рызыкнуў перашкаджаць выбару дэпутатаў, бо адным з іх быў Траян Корсак Бабыніцкі. Другім дэпутатам стаў Антоній Вінцэнт Пакаш толькі пасля згоды Траяна Корсака Бабыніцкага [43, к. 9-10; 44, к. 95]. Абодва дэпутаты былі прыхільнымі Фаміліі. Праціўнікі Фаміліі Радзівілы і Агінскія хацелі ўсімі магчымымі спосабамі перашкодзіць выбарам паслом на сойм 1750 г. Юзафа Сасноўскага. У такой сітуацыі было вырашана правесці яго абранне паслом на полацкім соймаку. Мясцовыя прыхільнікі Радзівілаў і Агінскіх аказаліся непадрыхтаваны да супрацьстаяння і Юзаф Сасноўскі быў абраны паслом разам з полацкім стражнікам Эліяшам Міхалам Гласком. Значныя намаганні да абрання Сасноўскага прыклалі Буйніцкія, а адзін з іх, полацкі мечнік Ануфры Буйніцкі, быў дырэктарам гэтага соймака [38, арк. 516-521адв, 526-529адв; 45, к. 256].

Ян Буйніцкі актыўна падтрымліваў Сапегаў у іх старанні аб полацкае ваяводства. Буйніцкаму не хапала грошай на падкуп шляхты на карысць кандыдатуры Міхала Антонія Сапегі і таму Сапегі хацелі фінансава яму дапамагчы з уладанняў Полацкай эканоміі, якая згаходзілася пад кантролем Фаміліі [46]. Міхал Антоні Сапега адмовіўся старацца аб урад полацкага ваяводы з-за атрымання ўрада падканцлера ВКЛ. Замест яго Сапегі вызначылі кандыдатам надворнага падскарбія ВКЛ Аляксандра Сапегі і зноў Ян Буйніцкі актыўна агітаваў на карысць вызначанага кандыдата. Кіраваўшы выбарчай кампаніяй інстыгатар ВКЛ Мікалай Тадэвуш Лапацінскі вызначыў тэрыторыяй для Буйніцкага правы бераг ракі Заходняй Дзвіны, дзе дапамагаць яму меў мітрапаліт Фларыян Грабніцкі [7, с. 59-60; 47, р. 137]. Полацкіі стольнік Ян Буйніцкі лічыў, што выбар ваяводы паправіць лад у ваяводстве, асабліва праз выбар судовых земскіх ураднікаў. Для агітацыі за кандыдатуру Сапегі аб'яджаў мясцовую шляхту. Буйніцкі быў перакананы, што "памежныя" шляхціцы падтрымаюць выбар Сапегі. Галоўным дасягненнем Буйніцкага было тое, што яму пад час нарадаў 17 снежня 1752 г. удалося схіліць на бок Сапегаў уплывовага ў Полацкім ваяводстве свайго крэўнага вайпунскага старосту Міхала Сяліцкага. Прычым Сяліцкі перад гэтым быў варожа настроены да Сапегаў. Аднак зараз пасля розных заўваг пагадзіўся падтрымаць выбар полацкім ваяводай Аляксандра Сапегу. Буйніцкі быў пэўным, што галоўны да нядаўняга часу радзівілаўскі прыхільнік Сяліцкі не зменіць сваёй пазіцыі і застанеца верным свайму слову. Прычына была ў тым, што канцлер ВКЛ Міхал Чартарыйскі перацягнуў Сяліцкага на свой бок. Буйніцкі быў пэўны, што не будуць перашкаджаць і шляхціцы Пжысецкія. Лічыў толькі неабходным даслаць ім, як і Сяліцкаму, лісты ад лідараў Фаміліі. Увогуле заяўляў, што на правым беразе Заходняй Дзвіны не чуваць, што хтосьці будзе супраць выбару ваяводай Аляксандра Сапегі. Адзінае, што не мог з мітрапалітам Грабніцкім дамовіцца аб часе прыезду Аляксандра Сапегі. У адрозненні ад Грабніцкага быў праціўнікам ранняга прыезду Сапегі, бо тады маглі пачацца канфлікты аб тым да каго першага з мясцовых лідараў мусіць ён прыехаць, а гэта безумоўна не будзе садзейнічаць адзінству сярод шляхты [30, р. 5-8]. Фактычна пасля братаў Мікалая Тадэвуша і Яна Дамініка Лапацінскіх, менавіта Яну Буйніцкаму неабходна занесці ў заслугу выбар полацкім ваяводай Аляксандра Сапегі. Буйніцкі не атрымаў ніякіх карысцяў ад гэтага. Ян Буйніцкі не дастаў ужо паабяцаную дзяржаву Чарніцу пасля смерці дзядзькі Казіміра Буйніцкага для захавання спакою сярод шляхты Полацкага ваяводства. Адначасова Ян Буйніцкі адмовіўся ад прапанаванай дзяржавы Балдычэва, бо лічыў яе невельмі вартай і што яна прывядзе яго да шматлікіх канфліктаў з канкурэнтамі да яе [48, р. 40-40v]. Напэўна такім спосабам хацеў пазбегнуць канфліктаў з уплывовым родам Рыпінскіх. Адзін з якіх Фларыян Рыпінскі і стаў балдычэўскім старостай.

Не засталіся ў баку ад падтрымкі кандыдатуры Аляксандра Сапегі і іншыя Буйніцкія. Некаторыя з іх, у адрозненні ад Яна Буйніцкага, нават атрымалі пэўную падзяку. Урад гродскага пісара без прывілея, але са згоды Аляксандра Сапегі, заняў Юзаф Буйніцкі і адмовіўся даць абяцанне саступіць яго ў будучым. Прывілей на ўрад гродскага пісара атрымаў Станіслаў Грабніцкі. Аднак Грабніцкія былі вымушаны лічыцца з уплывамі Буйніцкіх і таму абяцалі Юзафу Буйніцкаму Грабніцкія грашовую кампенсацыю ў 2000 талераў бітых [47, р. 208, 209-209v]. Не вядома ці гэта было зроблена, але вельмі добра паказвае значэнне Буйніцкіх у Полацкім ваяводстве. Напэўна толькі пасля выплаты грошай гродскім пісарам стаў Станіслаў Грабніцкі.

У гэты час Ян Буйніцкі фактычна ўзначальваў канкурэнцыйную групоўку Корсакам. Разам з ім лідарам гэтай групоўкі быў полацкім войска Францішак Зяновіч [49, р. 142]. Менавіта Яна Буйніцкага і вайпунскага старосту Міхала Сяліцкага бачыў пасламі з полацкага пасольскага соймака 1754 г. лідар Фаміліі Міхал Чартарыйскі. Полацкіі стольнік Ян Буйніцкі меў думку, што не можа стаць паслом на полацкім пасольскім соймаку 1754 г. разам з Міхалам Сяліцкім, бо сапернікі не дапусцяць выбара

пасламі прадстаўнікоў адной групоўкі. Таму малаверагодным быў выбар і іншага кандыдата Фаміліі Шышкі. Згодна Буйніцкаму канкурыраваць аб выбар паслом у 1754 г. будзе хтосьці з шляхецкай групоўкі Корсакаў. У такім выпадку з планаваным кандыдатам Міхалам Сяліцкім могбы стаць паслом Траян Корсак Бабыніцкі, якому саступіўбы полацкі лоўчыц Ігнат Корсак Бабыніцкі. Іншы канкурэнт Людвік Корсак Бабыніцкі мог пагадзіцца на выбар Траяна Корсака Бабыніцкага толькі ў выпадку, калі яго папросяць Мікалай Тадэвуш Лапацінскі і Сапегі. Сам Буйніцкі прапаноўваў старацца аб выбар паслом і іншаму лідару Корсакаў – полацкаму лоўчыцу Ігнату Корсаку Бабыніцкаму [48, р. 38-38v, 39-40]. Увогуле Ян Буйніцкі спрабаваў прыцягнуць у 1754 г. да супрацоўніцтва з прыхільнікамі Фаміліі полацкага лоўчыца Ігната Корсака Бабыніцкага. Буйніцкі перадаваў аб нязгодах паміж лідарамі Корсакаў: полацкім гродскім сурагатарам Траянам Корсакам Бабыніцкім і полацкім лоўчыцам Ігнатам Корсакам Бабыніцкім. Апошні быў незадаволены з Траяна Корсака Бабыніцкага, што не меў абяцанай дапамогі ў атрыманні ўрада ў Полацкім ваяводстве. Буйніцкі спрабаваў гэта выкарыстаць і абяцаў Ігнату Корсаку Бабыніцкаму падтрымку ў атрыманні ўрада ў Полацкім ваяводстве [48, р. 37v-38]. Ян Буйніцкі вельмі актыўна стараўся дасягнуць згоды паміж полацкай шляхтай аб размеркаванні полацкіх земскіх урадаў у 1755 г. У гэтай справе праводзіў кансультацыі з вайпунскім старостай Міхалам Сяліцкім, Антоніям Вінцэнтам Пакашам і Пжысецкімі. Прычым сам Ян Буйніцкі не прэтэндаваў на гэтыя ўрады. Адначасова выказваў вялікія шкадаванні, што не бачыць зацікаўленасці шляхты правесці выбар земскіх ураднікаў [48, р. 52-52v].

У 1758 г. у Полацку Ян Буйніцкі разам з полацкім лоўчым Ігнатам Корсакам быў абраны пасламі [50, арк. 715-720адв; 51, р. 8; 52, с. 479]. Пасля разрыву ў канцы 1758 г. Сапегаў з Фаміліяй Ян Буйніцкі застаўся сярод прыхільнікаў апошняй. Гэта тым больш было дзіўным, улічваючы сувязі з маладых гадоў полацкага стольніка з Сапегамі. Ды і прыхільнае стаўленне полацкага ваяводы Аляксандра Сапегі было патрэбна ў Полацкім ваяводстве, але нягледзячы на гэта Буйніцкі прымае бок Фаміліі. Разам з полацкім войскім Францішкам Зяновічам, полацкім гараднічым Адамам Грабніцкім, полацкім гродскім пісарам Мікалаям Грабніцкім ён узначальвае мясцовую групоўку Фаміліі. Атрымліваецца, што яны засталіся ў шэрагах Фаміліі, як і ўсе роды Зяновічаў, Буйніцкіх і Грабніцкіх. Праўда, Ян Буйніцкі цалкам не парваў з Сапегамі. Уплывы Буйніцкага працягвалі добра ацэньвацца і полацкім ваяводай Аляксандрам Сапегай, які перад грамічным соймам 1761 г. угаварыў Яна Буйніцкага паступаць згодна іх плану. Мясцовы лідар Сапегаў Мікалай Тадэвуш Лапацінскі ў гэты час хацеў дасягнуць не проста дамоўленасці аб выбары на грамічным сойміку, але “адзінства ў ваяводстве”. Таму прасіў Буйніцкага дамовіцца аб супрацоўніцтве на сойміку не толькі з Траянам і Ігнатам Корсакамі Бабыніцкімі, Канстанцінам Юзафам Свальніцкім і Яўстахам Храпавіцкім, але і з полацкім земскім сурагатарам Антоніям Вінцэнтам Пакашам і полацкімі гродскімі ўраднікамі [47, р.368-368v]. Аднак дасягнуць згоды не атрымалася. Больш за тое, успыхнуў моцны канфлікт паміж полацкай шляхтай аб урад полацкага войскага. Гэты ўрад Францішак Зяновіч перадаў свайму сыну Антонію. Корсакі самі прэтэндавалі на гэты ўрад і не хацелі дапусціць Антонія Зяновіча заняць месца войскага на сойміку. Гэта прывяло да зрыва некалькіх полацкіх соймаў. Ян Буйніцкі не вагаўся і падтрымаў Зяновічаў супраць Корсакаў.

Такім чынам, магчыма зрабіць наступныя высновы.

Род Буйніцкіх належыў да шляхецкай эліты Полацкага ваяводства. У пачатку панавання Аўгуста III на чале рода знаходзіліся браты полацкі гродскі сурагатар і полацкі падчашы Антоній і полацкі скарбнік Казімір. У гэты час Буйніцкія ў асноўным былі заняты канфліктам з Юзафам Корсакам Залескім за Крашуты і Чарніцу. Адначасова ў грамадска-палітычным жыцці Полацкага ваяводства яны аказаліся ўцягнуты ў канфлікт з уплывовай шляхецкай групоўкай Корсакаў. Буйніцкім удалося выстаяць у гэтай барацьбе дзякуючы падтрымцы іншых шляхецкіх родаў Полацкага ваяводства: Шчытоў, Сяліцкіх, Гласкаў, Сяляваў, Рыпінскіх, Падбіпентаў, Пжысецкіх і іншых. Не апошнім фактарам, які аказаў на іх уплыў было тое, што некаторыя роды (Сялявы і Сяліцкія) былі крэўнымі Буйніцкіх. Нечаканая смерць Антонія Буйніцкага не прывяла да заняпаду роду, бо на яго чале аказваецца сын памерлага Ян Буйніцкі. Ужо пад яго кіраўніцтвам адбываецца ў 1738 г. прымірэнне з Корсакамі Уздэльскімі і Корскамі Бабыніцкімі. Апанент Буйніцкіх Юзаф Корсак Залескі губляе падтрымку гэтых уплывовых родаў і аказваецца ня ў стане змагацца за Крашуты і Чарніцу. Ян Буйніцкі актыўна супрацоўнічае з магнацкай групоўкай Сапегаў, а пасля іх далучэння да Фаміліі і з гэтай магнацкай групоўкай. Буйніцкія ў пачатку 50-х гг. XVIII ст. аказваюцца ў шэрагах антыкорсакаўскай групоўкі полацкай шляхты на чале з Грабніцкімі. Асабліва вострым быў канфлікт Яна Буйніцкага з полацкім гродскім сурагатарам Траянам Корсакам Бабыніцкім. Ян Буйніцкі пайшоў на пэўныя саступкі Корсакам, каб дапамагчы выбару полацкім ваяводай у 1753 г. Аляксандра Сапегі. Пасля разрыву Сапегаў з Чартарыйскімі ў канцы 1758 г. Ян Буйніцкі застаецца верным Фаміліі.

ЛІТАРАТУРА

1. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1732. Вопіс 1. Справа 5.
2. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1878. Вопіс 1. Справа 2.
3. Lietuvos Mokslų Akademijos centrinės bibliotekos. F.151. B.1658.
4. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 15.
5. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 29.
6. Archiwum Głównie Akt Dawnych. Archiwum Radziwiłłów. Dz.II. Sygn.2393.
7. Мацук, А. Полацкае ваяводства ў XVIII ст.: ваявода, шляхецкая эліта, соймакі / А. Мацук. – Мінск, 2014.
8. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 25.
9. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. SA 478.
10. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1778. Вопіс 1. Справа 20.
11. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F.1025. B.21.
12. Archiwum Głównie Akt Dawnych. Archiwum Radziwiłłów. Dz.V. Sygn. 15669.
13. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 26.
14. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F.1025. B.24.
15. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. SA 91.
16. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. SA 92.
17. Дук, Д. Полацк і палачане (IX – XVIII стст.) / Д. Дук. – Наваполацк, 2010.
18. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 21.
19. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 23.
20. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1731. Вопіс 1. Справа 21.
21. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. SA 95.
22. Palkij, H. Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej / H. Palkij. – Kraków, 2000.
23. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. SA 233.
24. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 22.
25. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 27.
26. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд Кмф-18. Вопіс 1. Справа 170.
27. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 25.
28. Archiwum Głównie Akt Dawnych. Archiwum Radziwiłłów. Dz.V. Sygn.1625.
29. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 30.
30. Lietuvos Mokslų Akademijos centrinės bibliotekos. F.139. Op.1. B.443.
31. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 31.
32. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 33.
33. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Ф.103. № 6777.
34. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Ф.103. № 6778.
35. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 32.
36. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 34.
37. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 30.
38. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 39.
39. Российский государственный исторический архив. Фонд 1343. Описание 17. Дело 6650.
40. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 31.
41. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 42.
42. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1823. Вопіс 1. Справа 32.
43. Archiwum Głównie Akt Dawnych. Archiwum Radziwiłłów. Dz.V. Sygn.1627.
44. Archiwum Głównie Akt Dawnych. Archiwum Radziwiłłów. Dz.V. Sygn.17702. Cz.2.
45. Archiwum Państwowy. Oddział na Wawelu. Archiwum Młynowski Chodkiewiczów 1282.
46. Архив Института истории Российской академии наук. Ф.52. Описание 2. Карта 8. Дело 5/4.
47. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F.1135. Op.14. B.32.
48. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F.1135. Op.14. B.17.
49. Lietuvos Mokslų Akademijos centrinės bibliotekos. F.139. Op.1. B.2559.
50. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску. Фонд 1734. Вопіс 1. Справа 47.
51. Lietuvos valstybės istorijos archyvas. F.1135. Op. 2. B.101.
52. Мацук, А. Барацьба магнацкіх групак у ВКЛ (1717 – 1763 гг.) / А.Мацук. – Мінск, 2010.